

ԼԵՒՈՆ ՊԱՐՈՒՅՐԻ ՄՈՍՏԵԱՆ

**Բժիշկ,
Փարիզ**

Անրարակոյս, փարիզահայութիւնը վայելեց երաժշտական հարուստ շաքաթ մը, շնորհիւ Հայաստանի հոյլ մը փառանդատոր երաժիշկներուն ու անոնց հետ Հայաստանի պետական կամերային երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Ռոպերտ Մլքէեանի, որ առանցքը կազմեց այս միջոցառումներուն:

Երեքշաբթի, հոկտեմբերի 13, 2009թ-ի երեկոյեան սկսաւ կոմիտասեան երաժշտութեան մասնագիտական բնոյթ ունեցող առաջին երեկոն: Այս շեռ-

* * *

Մեծ հաճոյքով ներկայ եղած եմ Ռոպերտ Մլքէեանի երգչախումբի երեսնեան փորձերուն «Կոմիտաս կամերային փամբ» սրահին մէջ: Հաճոյքով կը դիտեմ այս իմբավարը որ չնայած իր յաղթանակաւ արտաքին տեսքին, իր դէմքին նուրբ արտայայտութիւնները կը դառնան մանկական աղաչական բարի խնդրանքներ: Հիացումով կը դիտեմ իր կոմիտասերի շեռքերը, որոնք կը բուին ինծի երաժշտական քաշային հարուածներ: Ան համեստ, ազնիւ ու բարի անչնամորտութիւն մըն է: Կը սիրէ երգչախումբին բոլոր անդամները եւ այդ սերը փոխադարձ է:

«Կոմիտաս, մաքուր պէպք է երգել... իր բոլոր աշխարհիկ սրեղծագործական Ժառանգութիւնը արդէն կարարել ենք թիով 170, հոգեւոր ամբողջ ընկրանին երգել ենք», հրճուանքով կ'ըսեր ան ինծի:

Լուսաւոր էր Հայաստանի պետական կամերա-

ԳԵՈՐԴԱՆՍԻԱՆ ՓԱՐԻԶՈՒՆ

Մտորումներ Կոմիտաս Վարդապետի ծննդեան 140-րդ փարեդարձին նուիրուած Փարիզի մէջ տեղի ունեցած համերգներուն մասին

նարկին իր մասնակցութիւնը բերաւ անուանի երաժշտագէտ Մեք Նավոյեան, րնօրեն՝ Հայ հոգեւոր երաժշտական կեդրոնին, որ մասնակցած է միջազգային բազմաթիւ դասախօսութիւններու ու գիրաժողովներու: Կոմիտաս Վարդապետի աշխարհիկ երաժշտութեան մասին անոր գրախօսականը շար շահեկան եւ հետաքրքրական ըլլալով հանդերձ, ֆրանսերէնի թարգմանութեան պատճառով, դժուարամատոյց դարձաւ մաս մը ունկնդիրներու: Ապա, յաջորդաբար եւ մէջընդմէջ, ելոյթ ունեցան Հայաստանի Սենեկայի արական կազմի երգչախումբը եւ սփրանսօ Յասմիկ Թորոսեանը: Երգչախումբը միաձայն երգեց կոմիտասեան «պարառիկներ»՝ հիասքանչ միասնականութեամբ, զուլալ անքիծ ու սահուն, փոխի ի փոխ Յասմիկ Թորոսեանի կարարմամբ, սաղմոսներ, մեղեդիներ, փաղեր, շարականներ: Ռ.Մլքէեանի աննկուն պրպորումներու, մեծ ջանքերու շնորհիւ ժողոված կոմիտասեան այդ փարբերակները, իմ առաջին ունկնդրութիւններն էին: Արժանաշիշարակ էր յարկապէս երգչախումբի արական կազմի «Ահեղ չայնը» փաղը, խորութեամբ եւ վերապազ իր կարարմամբ: Նոյնպէս եւ Յ.Թորոսեանի «Տիրամայր» փաղը, որ ներկայացուց հանգիստ ելիւններով՝ իշխելով իսագերուն վրայ, երգը դարձնելով թեթևաշարժ ու մաքուր: Այս միջոցառումը վերջացաւ երկսեռ երգչախումբի մեծ վարպետութեամբ մեկնաբանուած երգաշարքով մը՝ կոմիտասեան «գործերով», բարձր փրամադրութիւն սրեղծելով ունկնդիրներուն մօտ:

յին երգչախումբին սրբազան եւ աշխարհիկ երգերու համերգը, հիւզաբքի 15 հոկտեմբերի Փարիզի ոսկեգօծ «Saint Louia des Invalides» փաճարին մէջ (յե-փազային կ'անդրադառնամ այդ մասին):

* * *

Կիրակի հոկտեմբերի 18-ի երկոյեան, Փարիզի շքեղ «Sall Gaveau» համերգասրահին մէջ շարունակուեցաւ կոմիտասեան փառապօնը:

Յուզիչ էր տեսնել բեմի վրայ Հայաստանի անուանի Սենեկայի երգչախումբը, հոգեպէս միախառնուած Փարիզի առասպելական Միսիս-Կոմիտաս երգչախումբին հետ, Կարպիս Արիկեանի վեհ ղեկավարութեամբ: Ան հայ երաժշտութեան փառաւոր կաղնիէն հասար ճիւղ մըն է եւ իրեն է, որ շնորհուեցաւ պարիւր բանալու համերգը Կոմիտասի «Հայրապետական մաղթանքով»:

Միջազգային փարողութեամբ դաշնակահարուհի Սվեթլանա Նաւասարդեան Կոմիտասի «Պարեր դաշնակի համար» կրորին մէջ ցոյց տուաւ իր փաղանդին զանազան երեսակները: Բոլորովին ուրիշ երանգներով կարարուած անոր մեկնաբանութիւնը փառաւորութիւն ձգեց ունկնդիրներուն վրայ:

Մեչօ սփրանսօ Ճիլեթթա Գալոյեան հանելի ճկուն չայնով աւելի յաջող էր «Carmen» օփերայի Habanera երգին մէջ:

Գնահատականներու արժանացած, միջազգային հանրածանոթ բեմերու, երաժշտական աշխարհի համակրանքը եւ արդարօրեն անոնց հիացումը վայելող պաւ-պարիթօն Բարսեղ Թումանեան սքանչելի «Մեծ չայներ»էն է: Այսուհանդերձ անյա-

Երաժշտական ԳԱՍՏԻՍԻԱՆ 4(36)2009

ջող էր կոմիդիաներու երգերու կատարումը, մասնա-
անդ իր ընկերացիներով: Ան բոլորովին այլապի-
տեք «Անտոնին», «Ծիրանի ծառը» եւ իր չայնիկ
անյարմար «պանդուխտի» ցատու երգերը: Այնու-
մենայնիվ «Հայաստան» եւ Շառլ Կոնոյի “Sérénade
de Méphistophélès” քառյակներու մեկնաբանութե-
ան քարտէս մակարդակը:

Հայկ Դաւթեանի ղեկավարած «Նաիրի» կամե-
րային անսամբլի «Մանրանվագներ» «Մենահա-
մերգներ» Կոմիտաս-Ալամազեան գործը շար յա-
ջող եւ վարպետութեամբ ղեկավարուեցաւ: Այնու-
մենայնիվ կրկանք ըսել թէ աւելի Ալամազեանի
գործն էր, քան թէ Կոմիտասինը, քանի որ իր դաշ-
նաւորումն ու ընթացքը - թեմբո - բոլորովին փոխու-
ած էին:

Բայց եւ այնպէս Ալամազեանի սրանչելի երկ
մըն է: Սակայն նուազավարի ղեկավարելու ոճին
վերապահ կը մնամ եւ անոր մարտական «Ժեսթե-
րը» աւելորդ կը համարեն:

Ըստ ինձի, Կոմիտասի 140-ամյակին նուիրու-
ած համերգի մը յայտագիրը ամբողջութեամբ Վար-
դապետին գործերով պէտք էր կազմուած ըլլար: Ոչ
փարբեր մշակումներով եւ ոչ ալ նոր սրեղծագոր-
ծութիւններով:

Կոմիտաս եւ միայն Կոմիտաս:

Այս միայն իմ կարծիքը չէ. այսպէս է հասկացո-
ղութիւնը նաեւ արեւմտեան երկիրներու արուեստա-
գէտներուն, երբ կը փօսեն փարեդարչ մը:

Անկախաբար այս բոլորէն, փարիներէ ի վեր
հարցում կու տամ ինքզինքիս, թէ ինչո՞ւ հայրենի
երգչուհիները սրանչելիորէն կ'երգեն, կը մեկնաբա-
նեն օտար, դասական գործեր՝ իրենց թեքնիքայէս
քարտէսայ չայնով եւ նուազ յաջող՝ սփիւռքահայ
երգչուհիներէն, որոնք ունին հայ երգի զգայնութի-
ւնը, մօրմոքը եւ յուզականութիւնը:

Մի՞թէ լաւագոյնները կը մնան «ոչ կոչ» սոփ-
րանօ-բօլորաթուրա երգչայները... որոնք ունին
նրբութիւն եւ բնատուր յուզականութիւն, ոլորտաւոր
դարձումներու, չայնանցումներու թեթեւաշարժ
ձկունութիւն:

Անոնց դաշնակահարուի Շաքլ Թադէնուեանը
կըրնամ ըսել, որ համերգի սիւներէն մէկն էր ու
անոր ոգին: Ան ցոյց տուաւ իր մասնագիտական
փառանդը Կոմիտասի դաշնակի յօրինուածքներու
մեկնաբանութեամբ եւ մենակատար երգչներու
չայնակցութեամբ: Մեղակցութեան աստիճան ան-
կեղծ էր անոր յաղորդականութիւնը անոնց հետ:
Հաւասարապէս գեղեցիկ էր թէ՛ մեկնաբանութիւնը,
եւ թէ՛ իր ներկայութիւնը: Մէկ խօսքով, ան գերա-
զանց դաշնակահարուի մըն էր այդ երեկոյ:

Հանդիսութեան փայլը իր պայծառութեան հա-
սաւ շնորհիւ երգչախումբին ղեկավարին եւ բոլոր
անդամներուն: Անոնց մեկնաբանութիւնը «Հարսա-
նեկան երգերուն» մասին հանգամանօրէն պիտի
արտայայտուիմ առանձին գրութեամբ մը:

Միջանկեալ նշեմ, որ «Օրհնեալ բարերար Աս-
տուած» եւ «Մեր թագաւորն էր իսաչ» հարազատ
էին Կոմիտասի ոգին: Բայց նոյնը չեմ կրնար ըսել

այլ կիրորներու մասին: Օրհնակ «Ձիգ րու քաշի»,
«Էն դիզան», «Մեր թագաւորին ի՞նչ պիտի» եւ այլն:
Անշուշտ ղեկավարի մը իրաւունքին մէջ կը մտնէ
գործ մը մեկնաբանել քիչ մը աւելի արագ կամ աւե-
լի դանդաղ, բայց երբ անոր ընթացքը կրկնապարհիկ
արագութեամբ մեկնաբանուի (կամ հակառակը)
գործը կ'այլափոխուի ու կը վերածուի քնայրի:

Համերգը շարունակուեցաւ այս անգամ «Գեղջ-
կական երգ ու պար» երգչախումբային շար գոհացո-
ցիչ մեկնաբանութիւններով:

Անկասկած երգիչ-երգչուհի մենակատարներու
այս յաջողութեան մէջ մեծագոյն դերը ունեցաւ ղե-
կավար Ռ.Մլքէեանը, որն իր ցուցմունքներով կարո-
ղացաւ սրանչելիորէն անոնց ներշնչել Կոմիտաս
հանձնարին աստիճանները:

«Լոռու գութաներգը» Փարիզ 1930 թուականի
իր առաջին փայտագրութեան մէջ՝ «Երկրագործի եր-
գը» Կոմիտասի գլուխ-գործոցներէն մին է դժուար-
ին կատարողութեամբ: Երգչախումբն այն մեկնա-
բանեց մեծ յաջողութեամբ:

Հարկ է խօսիլ թեկնոր-լիրիք Վրէժ Ղարիպեանի
մասին: Ան երգեց առանց զարդարանքի, պարզ, ինչ-
պէս պիտի երգեր գիւղացին: Իսկ երգչախումբը
գնայելիլիորէն աւելի արժեւորեց իր շոյող, նրբօրէն
հեւացող հնչողութիւն ունեցող իւրայայտուկ թեկնորի
քնարերգական չայնը:

Կոմիտասեան արուեստի այս հրապառուութիւնն
ալ իր լրումին հասաւ, ունկնդիրներուն թողելով հո-
գեպարար փայտորութիւններ: Այս համերգն ալ
եկաւ միանալու մեծանուն երգահանի յիշատակին
ոգեկոչման մշտականաց փունջին: Մաղթանք կը
մնայ րեսնելու կոմիտասեան արուեստի բիրեղա-
ցումը, անոր աւելի ու աւելի անթերի կատարողակա-
նութիւնը եւ հետագա համերգներու քարտէս կազմա-
կերպականութիւնը:

* * *

Համերգի վերջաւորութեան, ներկայ հասարա-
կութենէն մաս մը հաւաքուեցաւ «Sall Gaveau»
ներքնամասը գլխնուղ Ռոսթրոփովիչ արահին մէջ:
Ֆրանսայում ՀՀ արտակարգ եւ լիազոր Դեսպան
պարոն Վիգէն Զիրեմեան այդ «պիւֆերային» մը-
նոլորտի ժողովին մէջ սփիւռքի լաւագոյն խմբավար-
երգահաններէն՝ Կարպիս Ափրիկեանին յանձնեց
«Մովսէս Խորենացի» մետալը ՀՀ Նախագահի կող-
մէ սահմանուած:

Չէ՞ք կարծեր, որ աւելի պարզա՞ն պիտի ըլլար
մեր արժանաւոր ու համբաւաւոր արուեստագէտին
շքանշանը շնորհուէր ուղղակի «Sall Gaveau» Կալո-
նի» բեմին վրայ իր ղեկավարած «Հայրապետական
օրհներգի» աստիճան՝ որտրեղոսպ ծափերու մէջ:
Ափրիկեան այնքան նոյնացած է Կոմիտասի մեկ-
նաբանութեան մէջ կէս դարէ աւելի միջազգային բե-
մերու վրայ, որ երբ Ափրիկեան լսուէր անմիջական
կապ կը հաստատուէր Կոմիտաս վարդապետին
հետ, քանի որ իր երգչախումբը հանդէս եկած է յի-
սունկեց փարիէ ի վեր «Միփան-Կոմիտաս» անմա-
հացած անունով այն աստիճան, որ երաժշտական
քննադատներ կը շփոթեն Միփան-Կոմիտասը՝ Կո-

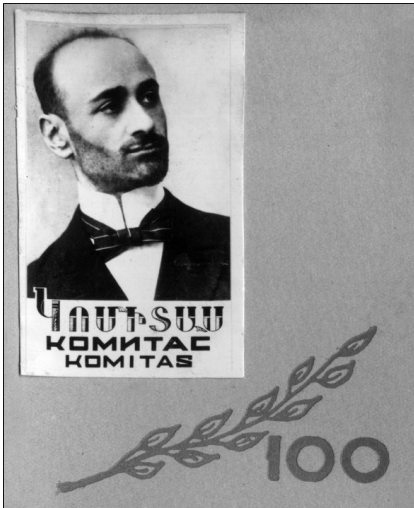
Երաժշտական ՀԱՅՍՏԱՆ 4(35)2009

Կոմիտաս - 140 - Ֆրանսիա

միտասի հետ:

Իր շնորհիւ է. որ փարիզեան շրջանի Ալֆրովիլ քաղաքին մէջ ներկայութեամբ երջանկահիշարակ Վազգէն վեհափառի. փողոցներէն մեկը անուանուեցաւ «Կոմիտաս»: Գրութիւն չեմ կրնար փակել առանց հաղորդելու ամենու ամենաջերմ գնահա-

տանքը ու երախտագիտական զգացումները մեր բանկագին Կարպիս Ափրիկեանին. որ աստուածային բախարն ունեցաւ իր երկարատեւ դեկավարութեամբ. սրեղծագործութեամբ եւ վերամշակումներով պանծացնել ՀԱՅ Երգը մեծն Կոմիտասի բովէն անցած:

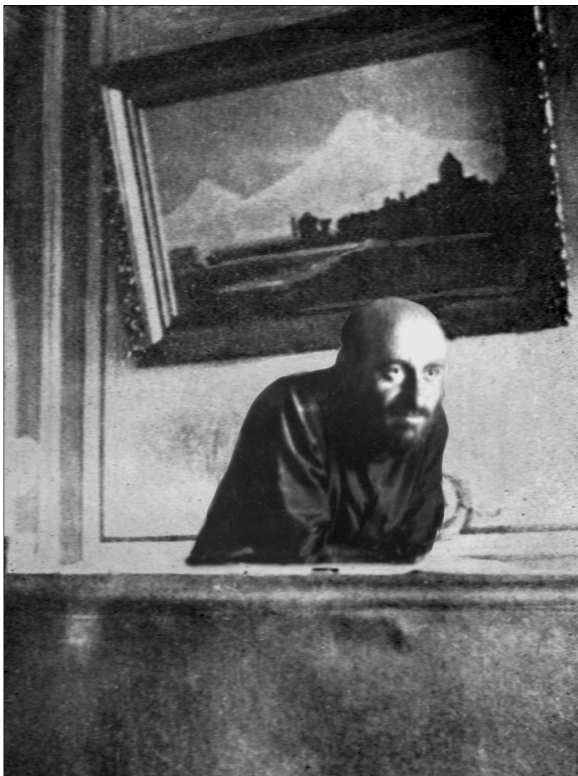

Կոմիտասի 100-ամյակին նվիրված հրատարակած լուսանկարների փոքրիկ հավաքածուն տրամադրել է «ԵՊԿ հրատարակչությանը» պրոֆեսոր Հովհաննես Դարբինյանը, որոնք լրացնելով և ճշգրտումներով հրատարակում ենք «Երաժշտական Հայաստան» ամսագրի սույն համարում, տարբերակելու այլ նկարներից նշվում է *-ով:

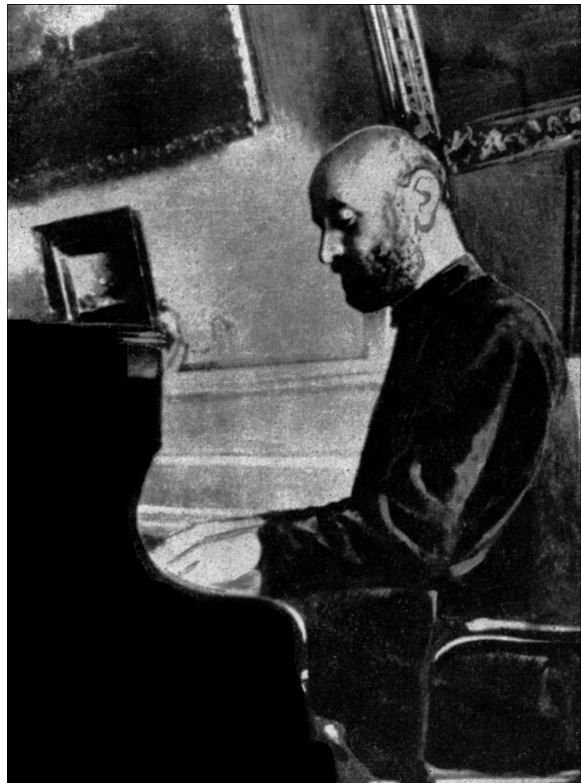
Изданную к 100-летию Комитаса небольшую коллекцию фотографий “Издательству ЕГК” предоставил профессор О.Дарбинян. Фотографии издаются с дополнениями и отмечены звездочкой (*).

The small collections of photographs, dedicated to Komitas's 100th anniversary, are introduced by “YSC Publishing House” editor Hovhannes Darbinyan (see P. 2, 4, 5, 7, 8, 10, 14, 23, 26, 27). They are published with exact corrections in this “Musical Armenia” magazine’s publishment, marked with the distinguishing sign *.

*

Կոմիտաս, Կ.Պոլիս, 1913-1914թթ.
Комитас, Константинополь, 1913-1914.
Komitas, Polis, 1913-1914.

Կոմիտաս, Կ.Պոլիս, 1914թ.
Комитас, Константинополь, 1914.
Komitas, Polis, 1914.

Երաժշտական ՀԱՅԱՍՏԱՆ 4(35)2009